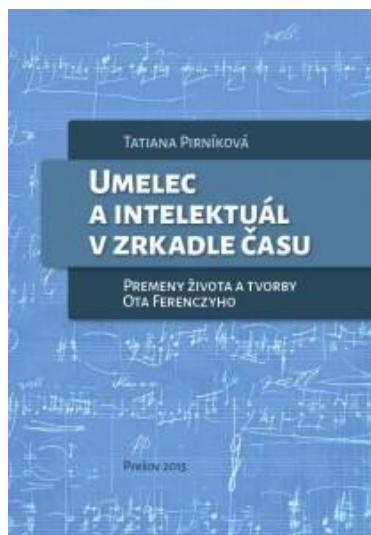

PIRNÍKOVÁ, T. 2015. Umelec a intelektuál v zrkadle času (Premeny života a tvorby Ota Ferenczyho). Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. 479 s. ISBN 978-80-555-1402-4.

Júlia Kopilcová; j.kopilcova@gmail.com

Muzikologička a vysokoškolská pedagogička Tatiana Pírníková, autorka monografie o poprednej osobnosti slovenskej hudobnej kultúry druhej polovice 20. storočia, Otovi Ferenczym, vyštudovala odbor hudobná teória so špecializáciou na hudobnú pedagogiku na VŠMU v Bratislave, neskôr tam absolvovala doktorandské štúdium v odbore teória a dejiny umenia. Habilitovala sa v roku 2010 na Masarykovej univerzite v Brne, odbor Hudobná výchova. Autorka má za sebou bohaté umelecké, pedagogické a odborné skúsenosti.

Autorkina v poradí už tretia monografia s názvom *Umelec a intelektuál v zrkadle času* s podtitulom *Premeny života a tvorby Ota Ferenczyho*, nesmeruje iba k umeleckej činnosti skladateľa, ale predstavuje čitateľovi významnú osobnosť hudobného, kultúrneho a spoločenského života Ota Ferenczyho (1921, Brezovica – 2000, Bratislava), vychádzajúc zo zložitosti a premenlivosti historicko-spoločenských dobových súradníc. Publikácia je ideovo štruktúrovaná na 4 kapitoly. V prvej kapitole s názvom *Koncept modernizmu v hudbe, jeho vývoj, transformácie a odkaz pre súčasnosť* Pírníková pojednáva o Ferenczyho začiatkoch, ktoré sú spojené s rokom 1945 - 1948, keď sa skladateľ sústredil na publicistickú a recenzentskú činnosť. Autorka vyzdvihuje jeho štúdiu *O dvoch spôsoboch účasti na hudbe*, ktorá bola v tomto období „*myslienkovou najkoncíznejšou a teoreticky najreprezentatívnejšou publikovanou prácou*“ (s. 37). Faktom, ktorý uvádza, je Ferenczyho snaha priblížiť verejnosti „*progresívny koncept moderného poňatia kompozičnej práce a myslenia o hudbe*“ (s. 38), ktorý v sebe zahŕňal črtu kontinuity s historickým vývojom, pričom k tomuto konceptu dospel vlastným úsilím a iniciatívou o nadobudnutie znalostí o dielach predstaviteľov svetovej hudobnej moderny, ako aj o aktuálnych hudobnoteoretických dielach, psychologických a estetických konceptoch a názoroch. Ako publicista mal široký záber. Venoval sa hodnoteniam koncertov, recenzovaniu publikácií a informovaniu verejnosti o hudobnom svete. Vychádzajúc z publikácie sa dozvedáme, že najkritickejší postoj zaujal ku skladbe Alexandra Moyzesa *Štvrtá symfónia*.

Pátrajúc po životných osudoch osobnosti Ota Ferenczyho, autorka dospela k presvedčeniu, že na skladateľa mala hudba vplyv už v jeho rodinnom prostredí. Jej postrehy vychádzajú z dvoch faktorov. Prvým je matkino nadanie v hre na klavír, druhým dedinská folklórna tradícia. V prvej kapitole sa pritom opierala o štúdium, ktorého začiatky spájame s gymnáziom v Košiciach, neskôr kvôli politickej situácii dokončil

gymnaziálne štúdiá v Prešove. Vysokoškolské vzdelanie získal počas druhej svetovej vojny na Slovenskej univerzite (dnešná Univerzita Komenského) v Bratislave. Vychádzajúc z absolvovaných predmetov ako psychológia, estetika, filozofia, pedagogika, germanistika autorka usudzuje, že absencia hudobného umenia viedla k samoštúdiu a študovaniu odbornej literatúry. Zaujímavým je jej zistenie, že aj napriek tomu, že Ferenczyho prvé pracovné miesto bolo v knižnici v hudobnom oddelení, jeho publikované články v mladom veku pôsobili vyspelou argumentačnou platformou a muzikologickou erudíciou. Základným jadrom vnímania umeleckej problematiky u Ferenczyho bola „otázka nadčasovej kvality, daná mierou tradície vo vzťahu k modernému progresu. Jeho teoretický, publicistický a umelecký vstup do prostredia slovenskej hudobnej kultúry bol intelektuálne sústredený a koncepčný“ (s. 114).

V druhej kapitole s názvom *Skladateľská tvorba - východiská, etapy, konzekvencie* sa autorka pokúsila naformulovať možné tézy a východiská pre pravdivú a z pohľadu súčasného stavu hudobnej kultúry aj adekvátnu reflexiu kompozičnej tvorby Ota Ferenczyho. Ako uviedla, snahou monografie nie je podrobné skúmanie jednotlivých skladieb, ale predloženie niekoľkých analytických sond, ktorými zhrnula doteraz publikované analýzy a komentáre. Ponúka čitateľovi čo najkomplexnejší obraz o umeleckej a intelektuálnej tvorbe Ota Ferenczyho. Poukazuje na povahu a dôvody dobovo tendenčných tvrdení upozornením na konštantné znaky tvorby skladateľa a zároveň pomenúva také, ktorým bol v reflexii doteraz venovaný len minimálny priestor. Zameriava sa na muzikologické a publicistické ohlasy na Ferenczyho tvorbu písaním v chronologickom slede. Začína rokom 1952, keď Štefan Hoza uverejnil príspevok o profile umelca Ota Ferenczyho v hudobnom periodiku *Hudební rozhledy*. Autorka venuje pozornosť aj konkrétnym dielam skladateľa s podnázvom *Analytické sondy*. V závere tejto časti vyhodnocuje a vytvára genézu vývoja skladateľskej reči Ferenczyho prostredníctvom kompozičnej tvorby.

Činnosť pedagogická, hudobnoteoretická, analytickoestetická je názvom tretej kapitoly. Zaujímavosťou je pre čitateľa zistenie, že skladateľ postavil vlastný model teoretickej interpretácie hudby, pričom nosnou ideou bolo reflektovať nové teoretické pohľady. Autorka monografie vyzdvihuje jeho pedagogické aktivity. Pôdorysom jeho estetických prednášok a hudobnoteoretických analýz je orientácia na hudobné obrazy (strach, hrôza, napätie, radosť...). Ferenczy sa ako teoretik jednoznačne prikláňal k novodobým kompozičným postupom. Vo vzťahu ku špecifikám hudobnej znakovosti je zaujímavým jeho zahrnutie humoru ako samostatnej kategórie. Tretia kapitola poukazuje na jeho pôsobenie ako pedagóga disciplíny hudobná estetika na VŠMU, pričom estetiku chápal ako priestor pre analytické myslenie. Autorka opisuje jeho snahu charakterizovať hlavné smery a prúdy, formulovať estetické tézy z pohľadu teoreticky aj prakticky disponovaného hudobníka. Za estetické texty je možné považovať *Pomocné texty z estetiky I, II*. Autorka pri odvolávaní sa na publikované texty vyvodzuje záujem o problematiku hudobného vnímania a zážitku. Jej postrehom je skladateľova snaha pedagogicky ovplyvniť vývoj v oblasti aktívneho počúvania hudby.

Posledná, štvrtá kapitola *Angažovanosť a funkčné postavenie v zväzovom, politickom a akademickom prostredí* sa venuje jeho umeleckému profilu, ktorý sa kreoval nielen v oblasti publicistiky a kritiky, ale aj počas jeho pôsobenia v kultúrno-politických štruktúrach. Ako akademický funkcionár v snahe efektívne pôsobiť vo zväzových a politických štruktúrach oficiálne publikoval rozličné hlásenia, referáty, články, rozhovory a ojedinelé interpretačné komentáre mladších kolegov, ktoré sú predmetom tejto kapitoly. Ako uviedla autorka, „pokúsím sa ich konfrontovať a v kontexte s adekvátnymi historickými faktami čo najobjektívnejšie analyzovať“ (s. 253), pričom sa v ďalšom texte vyjadruje k jeho politickému smerovaniu, ktoré viedlo od aktivít na poli Zväzu slovenských skladateľov a jeho príslušnosti ku komunistickej strane. Problematickým zostáva jeho spolupodieľanie sa na zväzových praktikách, avšak túto časť jeho aktivít sa autorke nepodarilo spoľahlivo zmapovať, keďže posudky a rozhodnutia zväzových komisií boli anonymné, alebo prebiehali ústne. Okrem množstva aktivít, ktoré autorka v monografii uviedla, vyberám jeho podiel na vývoji a formovaní prvej

umeleckej akadémie – Vysoká škola múzických umení v Bratislave. Patril k tým, ktorí zasiahli do začiatočného štruktúrovania, k prvým pedagógom školy a rektorom. Citujem výstižnú myšlienku autorky, ktorá považuje za jeden z osobitých prínosov v rámci obsahovej profilácie vzdelania na VŠMU „*jeho celoživotné úsilie o filozoficko-analytický rozmer umeleckého vzdelania, ktorý by povyšoval interpretačné kvality do vyšších dimenzí*“ (s. 323).

Domnievam sa, že dôvod, ktorý viedol autorku k napísaniu tejto rozsiahlej monografie, bolo najmä zistenie, že Ferenczyho dielo dnes upadlo takmer do zabudnutia, čoho príčinou bola skladateľova umelecká rozkolísanosť, kvalitatívna viacznačnosť a rovnako aj spoločenská a politická angažovanosť v 70. a 80. rokoch 20. storočia. Autorku veľmi inšpirovali aj jeho články a odborné štúdie, ktoré „*aj po rokoch dýchali sviežosťou, razanciou a informačnou hodnotou*“ (s. 325), ako aj zreteľný hudobnoestetický program, v ktorom ako absolvent prezentoval perspektívu vývoja slovenskej hudby. Nedostatok autorka vidí v jeho estetickom koncepte, ktorý sa ukazuje ako nedostatočný. Pirníková svojou monografiou nepodáva len obraz o umeleckom a profesijnom živote Ota Ferenczyho, ale aj o tragickej dobe, v ktorej sám autor žil. Citujem preto výstižnú myšlienku tejto knihy (s. 14): „*Azda sa v tomto smere učíní žiadosť aj Otovi Ferenczymu, ktorého životný príbeh je svedectvom o dobe, ktorú prežíval aktívne ako umelec a intelektuál a ktorá ho výrazne tvarovala.*“

V závere si dovoľím konštatovať, že autorkino úsilie, ktoré sa zúročilo vo veľmi kvalitnom príspevku do novodobej slovenskej hudobnej historiografie, sa cení o to viac, že monografické diela o hudobných skladateľoch nepatria na Slovensku ku frekventovanému druhu, zvlášť nie vo vzťahu k novodobej hudobnej histórii. Monografia Tatiany Pirníkovej novým spôsobom predstavuje osobnosť skladateľa Ota Ferenczyho a sumarizuje jeho celoživotné dielo. Vďaka svojej komplexnosti je prínosom nielen do muzikologickej spisby a do dejín osobností našej novodobej hudobnej kultúry, ale aj pre hudobno-estetickú či pedagogickú prax, rovnako pre odborníkov ako aj čitateľov, ktorí sa zaujímajú o hudobné dianie vtedajšej doby v jej turbulenciách a historických míľnikoch, v ktorých si skladateľ a teoretik Oto Ferenczy našiel svoje dôstojné miesto.

Mgr. Júlia Kopilcová
 Inštitút estetiky a umeleckej kultúry
 FF PU v Prešove
 j.kopilcová@gmail.com

www.casopisespes.sk
